

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

ז היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

ז

ן (א) ויהי בימי אחז. מה
 ראיה הכתוב לייחסו אל
 מפני שסופו של הכתוב לומר
 ולא יכול להלחם עליה
 ולמדך זכות אבות עמדה
 לו אמרו מלאכי השרת לפני
 הקב"ה ווי (ס"א) מי הוא
 זה שמלך רשע זה אמר
 להם נן יות' הוא נן עזויהו
 הוא אבותיו היו לדיקים
 לפיכך אי אפשי לפשוט ידי
 כי הדא הוא ולא יכול להלחם'
 עליה מפני זכות אבותיו
 נבואשית רבה: (ב) ויגד
 לבית דוד. לפי שרשע היה
 לא הזכיר שמו: נחם ארם
 על אפרים. נחמך מלך
 ארם על מלך ישראל לנא
 עליך. ומה לשון נקמה על
 שם המלכות. נחם פושיר
 בלע"ז לשון וינח בכל גבול
 מצרים (שמות ו'): וינע
 לבנו. לפי שבנר נלחם גם
 כל אחד מהם בפני עצמן
 ויכלו לו שנאמ' ויתנהו ה'
 ביד מלך ארם וגו' (ד"ה ב'
 נ"ח) ואומר ויהרג פקח בן
 רמליהו ק"כאף איש(שס):
 כנוע עליו יער. קול אילני
 סרק נשמע יותר מכל אילני
 פירי בלתיא נבואשית
 רבה: (ג) ושאר ישוב בנך.
 שארית מעט שישובו אלי על
 ידך והם בנך: אל קנה
 תעלת. שם תמלאהו.
 (תעלת פושיר בלע"ז):
 הברכה. כעין מקוה מים
 שעושין לדגים: העליונה.
 כמורד הסרוש כריב' אחר'

(א) ויהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו
 מלך יהודה עלה רצין מלך ארם
 ופקח בן רמליהו מלך ישראל
 ירושלם למלחמה עליה ולא יכל
 להלחם עליה: (ב) ויגד לבית דוד
 לאמר נחה ארם על אפרים וינע
 לבנו ולבב עמו כנוע עצי יער
 מפני רוח: (ג) ויאמר יהוה אל-
 ישעיהו צאנא לקראת אחז אתה
 ושאר ישוב בנך אל קצה העלת
 הברכה העליונה אל מסכת שדה
 כובם: (ד) ואמרת אליו

השמר והשקט

אל תירא ולבבך אל ירד

משני ונבזת האודים העשנים

האלה

בחרתאף רצין וארם

ובן רמליהו:

יעו

לאטה הימנה נתחמית: שדה כובם. שדה שהנוכסי' שוטחים שם נגדים לנגסם כך תירגס יותם.
 ורבותינו דרשו נכנע אתו לפני ישעיהו ושם על ראשו איכלא דקלרי כסה עליו בלי מנוקב של כובסי'
 שאולפין בו מים על הנגדים: (ד) השמר. שם בשלום כיון על שמרו: זנבית האודים העשנים
 יהיו בעיניך כזנבית אודים שכנחה שלהנת שלהם. אודים טישוכ"ש בלע"ז:

ב א ו ר

ן (א) עלה רצין, בדברים האלה נאמרו נמ"ב (ט"ז ה') ע"ש, ונד"היב' (כ"ח ה') אמר
 ויתנהו ה' אלהיו ביד מלך ארם וגו' וגם ביד מלך ישראל נחן וידן זו מכה גדולה, ושם
 יספר בארובה כל אודות המלחמה הזאת, ונראה כי אחרי שהכו המלכים האלה כל אחד בפני
 עצמו את חיל מלך יהודה נועדו יחדיו לצור על ירושלים. ולא יכל, פירש הרד"ק הוא רצין
 זהו עיקר והוא העלה פקח עמו וזה נכון (ולא כמ"ש הראב"ע ומזו לכקח נן ומליהו),
 שהרי גם בימי יותם אנו אמו נאמר (מ"ב ט"ו ל"ז) נימים ההם החל ה' להשליט בבודה וכלן

ז

(א) עם וואר אין דען מאַגען דעם אחו, זאָהנעס יוהמ'ס, זאָהנעס עוויהו'ס, קאָנגס פּאָן יהודה, דאָ צאָג העראָן רצין קאָניג פּאָן ארם, מיט פּקח זאָהן רמליהו'ס דעם קאָניג ניגע פּאָן ישראל, גען ירושלים, צום קריעגע ווירער דאָס זעלבע, אַבער ער פּערמאַטע ניכט צו שטרייטען געגען דאָסזעלבע. (ב) אונד עם וואָרר בעריכטעט דעם הויזע דור'ס אַלואָ: געלאַנערט האָט זיך ארם מיט אפרים — דאָ בעבטע זיין הערץ אונד דאָז הערץ זיינע פּאַלקעס וויא דאָז בעבען דער בימע דעם וואַלדעם פּאָר דעם וויגי דע. (ג) דאָ שפּראַך דער עוויגע צו ישעיהו: געהע נון הנויס ענטגעגען דעם אחו, דוא אונד שאר ישוב דיין זאָהן, צום ענדע דער וואַססערלייטונג דעם אַבערן טיי. כעס, צור שטראַסע דעם וואַלקערפּעלדעם. (ד) אונד שפּריך צו איהם:

וויא פּאַרוויכטיג אונד בלייבע רוהיג!

פּירכטע ניכטס אונד דיין הערץ פּערצאָגע ניכט

פּאָר דיעזען ביידען שטומפּען רויכענדער פּייערבראַנדע,

פּאָר דעם גליהענדען צאָרנע רצין'ס אונד ארם'ס

אונד דעם זאָהנעס רמליהו'ס.

מלך ארם יפקחנן רמליהו הקדים גם כאן רלין לפקח, ויכנה רלין נשם מלך ולא פקח. וגם מפסוק נד"ה שהנאתי נראה שמלך ארם ילא לריב תחלה, אולם במלכים נז' ולא יכלו ברבים, והנה כל ידענו הסב' מדוע כל יכלו להלח' עליה, ודרש חז"ל ידוע (עיין רש"י), ועל פי הפשט וכפי אשר עוד אנבא נמה שיבוא, שמעו כי שבר עליה' מלך יהודה את מלכי אשור במפורש במלכים ובד"ה, ולכן חדלו מן המלחמה. ולדעתי הזכיר הכתוב זה אף שזינוו שיך כלל לצינן הנובאה, (וכבר חשבו בענין זאת קלת מחמאי העמים שהיא באמת רק הערה (גלוסאע) זיד סופר אחר), לפי שהסכה ענמה אשר נרמה על ז' יכלו להלחם,

והוא ההתקרות עם מלך אשור היא תכלית הנובאה, וכאשר אנבא עוד. (ב) לבית דוד, אשור כי בית דוד כמו בית פרעה, כלומר שנודע לאנשי חצר המלך. ויגע לבבו, לכך אנשי בית המלך ועם המלך, אבל המלך עלמו לא את ולא סזד כי הוא נטח במלך אשור אשר חלה פניו במנחה כנזכר (מ"ב ט"ז ז' ח'), אבל לא גלה זאת לאנשי ביתו אף כי ליתר העם כ"ל לאנשי סודו, ולכן הוא אהז העיו פניו נגד הנביא כאשר יבוא. נחה ארם על אדריס, כמו שחרגס יונתן: אתחנר מלבא דארם עם מלבא דישראל, כלומר החקברו מקיבס, ועל ענינו עם, כמו ויבואו האנשים על הנשים (שמות ל"ה כ"ב) ורבים כמוהו, וכן תרגם הרב. (ג) ושאר ישוב, היה בן ישעיה, וקראו אותו בן כמו שכתב הר"ק לאות כי עוד תשיב שארית יהודה וירשו את הארץ אשר עזה ניד הזויג, וכן קרא לכן אחר מהר שלל חש בז וכן עמנו אל, כאשר יבוא, כי היתה זאת מנהג ישן נושן לקרוא את הנשים על שם המאורעות כמו פלג בני ימיו נפלגה הארץ (בראשית י' כ"ה) ומה שזיה' להביא את אשר ישוב עמו היה למען יבינו כי יש תקיה ויבטחו בה' ולא בולמו כאשר נבאר. העלח הברכה, זאת המים הנמשנת מן הברכה (רד"ק) ונקרא תעלה לפי שהמים עולים בה ע"י מלאכת אדם (דורך קינסטניכע וואַססערלייטונג). שדה כובס, כנר מנואר כמ"ב (י"ח י"ז) ע"ש. (ד) השמר, בעבור שהעין כליוי והנגינה מלרע ובמלת השמר תמיד היא כסגול והנגינה מלעיל, לכן פרטוהו רש"י וראב"ע שהוא כמו ושקט הוא אל שמריו (ירמי' מ"ח י"א), אולם באמת לפי משפט הלשין ראוי להיות לווי הנפעל כליוי, ואם הפעל שמר יולא בזה, מדוע כל יתכן שיבוא גם כדיו? לזה טוב פתר הרב שחרגס כדעת יונתן ורד"ק שהוא מענין שמירה, וזה נכון מחד גם לפי תוכן הענין, כי תכלית הנובאה הזאת היתה שהנביא רצה למנוע את המלך מלכוח כנרית עם מלך אשור, יען ידע כי הוא לא תלכא ומרה תהיה באחרונה, כי זה היה תמיד לפת מוקף ולכור מכשול לישראל אם שמו מנטזס בזרוע איש ולא נשענו על אל מעוזם, כאשר יתנו עדיהם כמה ספוריקה, וכמקרה הזה קרה גם לשאר העמים אשר אם כהלך להם אויב קראו עם אחר מרחוק לזרה, כי לא להועיל היתה זאת להם, ואך המירו אויב באויב אחר, כנודע זאת לכל קורא בקורות העמים, וכן היה באמת שמלך אשור לא חזקהו אבל הכר לו באפורש כד"ה ב' (כ"ז כ' ו"ח), אולם יען כי האלך אהז שלח מלחכים טרם אל מלך אשור ולא רכס לנלות זאת לאזני העם סן יודע זאת במאנה הזויבים ויפרו אז ענתו, לזה גם הנביא דבר עאו מזה הענין רק כרמיה, ואשר השמר מלעשות את אשר זאמת, אף

(ו) ונקיטנה. נעוררם במלחמ' וננקיענ' אלינו. נאום אותם עמו כבקעה זו שהיא שזה וכן ת"י ונשונון עמנא זיהיו שוין עם עשרת השנטיס במלך אחד: אח בן טבאל. בן הטוב אלינו בן ת"י. ויש לפרש טוב אל אשר לא טוב בעיני המקום ובגיטריא של א תיות אלב"ס טבאל הוא רמלא ט"ר ב"ס אל בן טבאל בן רמלא: (ו) לא תקום. עלתם זאת שמהא יהודה בנישה חתיהם: (ח) כיראש ארם דמשק. ואין לירושלי' עשהס נלים: וראש דמשק רלין. בדמשק יהיה ראש לא בירושלים וגם סקא ועשר' השנטיס צעוד שזיס וחמש שנה מיום שגזר נימי עמוס וישראל גלה יגלה מעל אדמתו (עמוס ז'): יחת אפרים. תרוץ אפרים מעס שיגלם סנקריב עם מלכס הושע בן אלה לא וחזר מנבואת עמוס עד שגלו עשר' השנטי' ותמלאס

(ה) יען כִּי־יעֵץ עֲלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֲפָרִים וּבֶן־רַמְלִיָּהוּ לֵאמֹר:

(ו) נַעֲלֶה בַיהוּדָה וּנְקִיֶצְנָה וּנְבַקְעֶנָה אֲלֵינוּ וּנְמַלִּיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טַבְאֵל:

(ז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה:

(ח) כִּי רֹאשׁ אֲרָם דְּמִשְׁק וְרֹאשׁ דְּמִשְׁק רִצְיֹן

וּבְעוֹד שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יִחַת אֲפָרַיִם מֵעַם:

(ט) וְרֹאשׁ אֲפָרַיִם שְׁמֵרוֹן

וְרֹאשׁ שְׁמֵרוֹן בֶּן־רַמְלִיָּהוּ אִם לֹא תֶאֱמִינוּ כִּי לֹא תֶאֱמִנוּ:

ויוסף
ס"ה שנים נבואת עמוס היתה שתי שנים לפני שנתנגע עוזיה שואמר (נעמוס א') שנים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמש שנה הרי כ"ז וי"ו של יותם וי"ו של אחז' של חזקיהו שואמ' (מלכים ב' י"ח) וילכדה בשנת שש לחזקיהו היא שנת חשע להושע ויגל את ישראל אשורה הרי ששים וחמש ומנין שימי חלוטו של עוזיהו כ"ה שנים שואמ' (שם ט"ו) בשנת עשרים ושבע לירבעם בן יואש מלך ישראל מלך עוזיהו בן אמליהו על יהודה אפשר לומר והלא עוזיהו וירבעם מלכו באחת לפי חשבון שתמלא כספר מלכים אלא שמלך מלכות מונגעת בשנת עשרי' ושבע למלכו נתנגע והוא מלך חמשים ושנים שנה ואי אפשר לימנות ונעוד ששים וחמש שנה מיום שאמר ישעיהו נבואה זו שהרי נימי אחז אמרה והם גלו בשנת שש לחזקיהו וכן מפורש בסדר עולם ששנה הנחוב לנבואתו של עמוס: (ט) אם לא תאמינו. לנבואתי אתם אחז ועמו אשר ידעתי כי ראשי' אתם: לא תאמנו.

ב א ו ר

היה שקיט וה' ילחם לכם. ונבוח האודים, אוד הוא העץ שנבר נחרה באש אבל לא נשרף בלה ואין בו עוד להבנה רק הוא מעלה עשן, ולוקחין איתו לחחות בו גחלים (עיין שרשים לרד"ק) וכן אוד מכל מאש (זכריה ג' ב'), ואם נאשר ממנו רק חלק קטן שאינו ראוי עוד לחחות בו נקרא זנב האוד, והנה האודים האלה לא יזיקו עוד רק יכאיבו מעט בעשנים, (ואולי צעבור זה נקרא אוד מן איד וענן), בן חרי אף של רלין ופקא, אפס יעזן אבל אש חמחם כל חזיק עוד (מדברי הרד"ק). בחרי אף, לדעת הרב המתרגם, הפעלים אל תירא ואל ירך עומדים במקום שנים, וענינם אל תירא משני זנבות האודים אל תירא מחרי אף וגו', והבי"ת של בחרי היא תמורת מ"ם וכמו שהביא הרד"ק רבים ככה במכלול. (ו) ונקיטנה, שדעת הרד"ק והראב"ע הבוונה, נביאם באזור עד שיקונו מפנינו, ויותר נראה דעת רש"י שפטר מענין ולא הקיץ הנער יכי קוץ ויקץ אחד המה באונסם כז"ל בשרשים שרש קוץ)

(ה) דארום ווייל עם בריטהעט אָב דיר ארם אונהייל, אפרים אינד דער זאָהן רמליהו'ס זאָגענד:

(ו) „לאם אונז הינאנציעהען גען יהודה אונד עם בעענגען, דאָן עם דורכברעכען פֿיר אונז, אונד וויר וואָללען איינועטצען אַלס קאָניג דאָזעלכסט, דען זאָהן דעם טבאל.“

(ז) שפריכט אַלזאָ דער הערר דער עוויגע: עם זאָלל זיך ניכט בעוואָהרען אונד עם דאָרף ניכט געשעהען!

(ח) דען בליעכע אויך דאָז הויפט ארם'ס, דמשק,

אונד דאָז הויפט דמשק'ס, רצין, איזט דעננאָך אין פֿינף אונד זעכציג יאהרען צערטריממערט אפרים — גאַנץ ענטפֿאַלקערט.

(ט) נאָך וויא דאָז הויפט אפרים'ס, שמרון,

אונד דאָז הויפט שמרון'ס, דער זאָהן רמליהו'ס — ווען איהר עם אויך ניכט גלויבט — דען איהר זייד אונגלייביג —

דאָהער

היה איש בלי שם, כמו שמעו נא בני לוי (במדבר י"ו ח'), מדוע לא בל בן ישי (ש"א כ' כ"ו), כי בשר אמה לבן ישי (שם ס"ג ל'), וכן כתב הרד"ק לקמן (פסוק י"ג) ע"ש, ובדרך זה קרא גם לעיל לפקח רק בן רמליהו, לפי שלא היה מנוע המלכה רק התנשא למלך. (ח) כי ראש, שני הפסוקים האלה הם קשה הנאמר, ובפרט המאמר, ובעוד שיש ומש שנה וגו' אשר משנו המפרשים למוסגר, הוא מין למקומו ולא ירצה, כי היה למליץ להעמיד הדלתות כי ראש ארם וגו' וראש אפרים וגו' שהן מקבילות זאת לעמת זאת, ולא להבדיל ביניהם במאמר אין לו ענין כאן, כאשר יבין זאת כל יודע דרך המליכה, ומכמי העמים שלחו בעולתה ידיהם לשנות כפי הגולה על רוחם באופנים שונים, זה יוסיף וזה יגרע, זה יחליף וזה ימיר, וכל זאת לא הלליח בידם להוליח מליכה נכונה ונעימה, (עין בדברי החכם געזעניוס), ולזה בחר לו הרב ה זחרגס דרך לעלמו, והוא, הנה כבר אמרנו כי מערת הנבואה הזאת להפך ברית אחז עם מלך אשור, אולם יען לא רצה הנביא לדבר על זה בתובנת מגולה כאשר זכרנו רמז לו אך כי גם הנבית אחיס שבין פקח ורלין לא לעזר ולא להועיל יהיה, ולכן אמר בדרך תנאי, אם גם עוד יהיה ראש ארם דמשק עיר גדולה ונכורה ומלך עז כרלין (שהיה גבור חיל) ימשול בה תמיד, בכל זה יחז אפרים, ומלכי ארם הכל כל ילילוהו מיד אויביו. ובעוד ששים וחמש, נלאו כל המפרשים למלוא החשבון הזה, ודעת בעל ס"ע: (אשר אחריו נמשנו כל מפרשי בני עמנו) ידוע מפירוט רש"י, וזה באמת קשה מאוד, כי הנביא אשר אך לאען ישמעו ידבר חיד יבחר בחשבון כל ידע איש, ומכמי העמים נקצו חשבונות רבות וגם בזה לא הכליחו, ולדעתי הענין הוא כי הנביא השיג ברוח שדי אשר הניחהו כי ה' לא יאריך עוד אפו וממתו על ישראל יותר מששים וחמש שנים, אבל אם ימהר אלהים מעשהו, זאת כל ידע, כי אל ארך אפים הוא, ולכן אחר בעוד ששים וחמש שנה, כלומר מעתה עד כלות השנים האלה תהיה זאת (וועהרענד). (ט) וראש אפרים, לדעת הרב המתרגם המאמר יחת אפרים נמשך גם על הפסוק הזה, כי אמר יחת אפרים, אם גם יהיה ראש אפרים שומרון וגו' כאשר בארנו אלל רלין. גם יתכן לפרש שהכוונה יחת אפרים (ויחת מענין שנירה והשפלה, כי הוא משרש נחת (וענקען, נייערערבייגען) כמ"ש הראב"ע), וגם יחת ראש אפרים שהיא שומרון, ואף ראש שומרון שהוא פקח בן רמליהו, ומהיה המ"ם של מעם בפסוק הקודם להוראת היתרו, שמהיה שפלה מכל עם, ויתורגם: אפרים וזכר נייערערגעבייגט ווערדען וועהר חלם יערעם פֿתָלָק, חוץ דאָז הויפט אפרים'ס שמרון, וזכר דאָז הויפט שמרון'ס ח"י ז. וי לא חאמנו, כפירש"י לא אמין נכס, והענין שאזנה כל משלט נכס, ולזה יבוא הסעל בנפעל.

(י) וַיֹּסֶף יְהוֹזָבָב אֶל-אָחִיזָבָב לֵאמֹר:
 (יא) שְׂאֵל-לְךָ אוֹת מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הַעֲמֵק שְׂאֵלָה אוֹת הַגִּבֹּהַ לְמַעַל:
 (יב) וַיֹּאמֶר אָחִיזָבָב

לא אמון נכס: (י) ויוסף
 ה'. ואוסף נביא דה':
 (יא) שאל לך אות. לדבר
 הזה כי ידעתך שאין אתה
 מאמין לדברי הקב"ה:
 העמק שאלה. העמק ושאל.
 שאלה כמו שמעה סלחה
 (דניאל ט') שאל אות
 בעמקי תהום להחיות לך
 מת או הגבה למעלה שאל
 אות בשמים: (יב) ולא
 אנסה. אין רנוני שיחקדש
 שמו על ידי: (יג) הלאית
 אנשים. נביאי ה': כי תלאו
 וגו'. לסי שהוא יודע שאתם
 אין מאמינים בו והוגעתם
 לפניו ברשעכם: (יד) יחן
 חדני הוא לכם אות. יחן
 הוא מאליו על כרחכם:
 (טו) חמאה ודכש יאבל.
 הוולד שתיא ארלנו מלאה
 כל טוב: לדעתו מאוס
 ברע ובחור בטוב. כשידע
 למאוס ברע ובחור בטוב
 ומאין לנו הטובה הזאת
 הלא עתה הארץ חרבה
 בגדודי מלכי ארם ופקח בן
 דמליהו: (טז) כי בטרם
 ידע הנער מאוס ברע
 ובחור בטוב. תעזב הארץ
 מיושני אדמת רלין ואדמת
 פקח אשר אתה קץ ויגור
 מפני שני מלכי רלין ופקח
 שנאותה שנה עלה סלך
 אשור על דמשק כי שברו
 אחז כמה שאמר בספר
 מלכים

לֹא-אֲשָׁאֵל וְלֹא-אֲנַסֶּה אֶת-

יְהוָה:

(יג) וַיֹּאמֶר שְׂמַעוּ-נָא בֵּית דָּוִד
 הַמַּעֲט מִכֶּם הַלְאוֹת אֲנָשִׁים
 כִּי תִלְאוּ גַם אֶת-אֱלֹהֵי:
 (יד) לָכֵן יִחַן אֲדֹנָי הוּא לְכֶם אוֹת
 הַגִּי הַעֲלֵמָה הָרָה
 וַיִּלְדֶת בֶּן

וְקָרְאת שְׁמוֹ עֲמֹנֹאֵל:

(טו) הַמָּאָה וְדָבָשׁ יֹאכֵל
 לְדַעַתוֹ מֵאוֹס בָּרַע וּבַחֲזוֹר בְּטוֹב:
 (טז) כִּי בְטָרָם יֵדַע הַנֶּעַר
 מֵאוֹס בָּרַע וּבַחֲזוֹר בְּטוֹב
 תַּעֲזֹב הָאֲדָמָה

אֲשֶׁר-אֲתָהּ קֵץ מִפְּנֵי שְׁנֵי מַלְכֵיהָ:
 יביא

ב א ו ר

(י) ויוסף ה', ומשך למעלה, אמר הנביא יען ה' הוא היודע כי לא תאמינו לכן רוח ה' ידבר בי אל
 אחז לחמר, שאל לך וגו'. (יא) העמק שאלה, לדעת רש"י וראש"ע יהיה שאלה הלווי,
 וענינו העמק ושאל, ויותר נראה דעת הרד"ק שהוא המקור ע"ד הלווי (נדון המקור עם
 ה"א ווסף) ובמו' שנתמר בלווי ה' שמעה ה' סלחה כן הוא במקור, ושעורו העמק לשאל או הגבה
 לשאל למעלה, כלומר אם בארץ מתחת או בשמים ממעל. (יב) לא אשאל, הנה לנ אחז הים
 בטוח בעזרת אשור, ויען ידע כי בריתו את אשור הוא נגד רלון הנביא לכן אמר לא אשאל, כלומר
 הן תעזו ידי גם בלעדי ה', ואין זה מפני שלא האמין אחז בה' כלל, ואמר לא אנסה רק
 בדרכי החלולות (חירוקיע) כמו שחשנו חכמי העמים, כי נימים ההם לא כחשו בשום אל
 לאמר לא הוא, (ואה שאמר פרעה לא ידעתי את ה', כבר בארנו זאת במ"א), שהרי
 העריכו מזבחות לחללים כל ידעום (טוטקרה ע"ד חונבעקאנטע ג'טטער), ואף כי שהיה לאחו
 מזבח

(י) דאָהער פֿאַהרט פֿאַרט דער עוויגע צו שפרעכען צו אַחו וויא פֿאַלגט :

(יא) פֿאַרדערע דיר איין צייכען פֿאַם עוויגען דיינעם גאַטטע , טיעף ביז צור אונטער וועלט, אָדער הינויף ביז צור האָהע .

(יב) דאַרויף שפּראַך אַחו : איך ווילל ניכטס פֿאַרדערן אונד ניכט פֿערוועכען דען עוויגען .

(יג) ער אַכער שפּראַך : האָרעט דען , הויז דוד'ס ! איזט עם אייך צו וועניג מענשען צו ענטקראַפֿטען , דאַם איהר אויך ענטקראַפֿטען וואַללעט מיינען גאַטט ?

(יד) דרום גיבט דער הערר זעלבסט אייך איין צייכען : זיעהע דיא יונגע פֿרויא דיא שוואַנגער איזט , זיא געבאָהרט איינען זאָהן ,

אונד זיא נענטט זיינען נאַמען גאַטט . מיט . אונז .

(טו) רַאָהם אונד האָניג ווירד ער עססען , זאָבאַלד ער איינזיעהט שלעכטעס צו פֿערווערפֿען אונד גוטעס צו וואַהלען .

(טז) דען בעפֿאַר נאָך איינזיעהט דער קנאַבע שלעכטעס צו פֿערווערפֿען אונד גוטעס צו וואַהלען , ווירד פֿערלאַסען זיין דאַז לאַנד ,

דאַז דוא פֿעראַבשייטט וועגען זיינער ביידען קאַניגע . ברייט

מזבח הנחשת במקדש לנקר כזכר זאת במלכים ב' ט"ז ט"ו) , אך חשב כי אלהי ארם המעזרי' אותם המה אלהי' אדירי' יותר מאלהי ישראל כמפורש בד"ה ב' (כ"ח כ"ג) , ומשנ' שאס גם יבוא האות והמופת לעד כי ה' בעזרם , אולי מבלי יכולת ה' חלילה , עוד בל יעמוד מפני אלהי ארם המכים בו , ולזה מנע את הנביא מלמת אות לבלי הטות לב העם לדבוק בה' (וזע ג"כ כוונ' רש"י באמרו : אין רלוני שיתקדש שמו) , ובל ירלו להטו' שכמס תחת עול מלך אשור . (יג) בית דוד , מפני כבוד המלך לא שם דברתו אל המלך בפרט רק אל בית דוד , והמה אותם האנשים אשר באו נסוד המלך ואשר עמדו לפניו כאשר פראשו לעיל . הלאיח , השרש לאה יורה על אפיסת כח ובכפועל מניעת הבח(ענטקראַפֿטן) ,

כמו שהשניל הרב למרנס , והכוונה לא לבד מרפיה ידי אנשי הכנף כי לא חזענו בגבורתם ומשנתם אל אשר לעזרה אבל חללה גם אלהי , כי מחשבותם הוא כגבור לא יוכל להושיע , ומשעה לעזרת אלהים אחרים כאשר אמרו , וזה כבר הניחו כי ידע מדוע לא יחסן באות . (יד) הנה העלמה הרה , אתה ידעת קורא הנעים את כל הלחץ אשר לחטו המפורשים לבאר מה ענין האות הזה , הראב"ע והרד"ק אמרו שהאות הוא מה שיבאר נפסוק הנא : חמאה ודבש יאכל , שמיד בלחמו מרחם אמו יאכל חמאה ודבש שאין מדרך יונקי שדים , וזה רחוק שיפליא ה' לעשות נס כזה , והחכם געזעניוס גזר אומר שנאמת אין זה אות נפלא , רק אות לסיסן כמו אות הקשת וכיוצא בו , אולם מתוכן הענין נראה שהכוונה על אות ופלא , ולזה יראה שהענין הוא כי העלמה היחה אמת אמו (ובדעת הרד"ק) אשר לקחה אותה מקרוב ולכן קראה עלמה (אבל לא היחה זאת אם חזקיהו , כי לעת ההיא כבר היה חזקיהו בן ט' שנה) , והיא היחה עמה יושבת בארמון המלך בבית הנשים , ואמר הנביא אל אמו שהיה עומד עמה על הכרעה העליונה : זה לך האות כי ה' עמך ולא חטערך לקרוא אל אשור לעזרה , וזה הנס העלמה אשר היא הרה (ומלח אשר נעלמה כדרכה) ברגע זאת המליטה זכר וגם קראה שמו עמנו אל , (וכן היה דרכם כי האם תקרא שם לבנה מיד בלחמו מרחמה כנודע) , ובוודאי זאת אות נאמן , כי איך יוכל הנביא לדעת זאת אם לא רוח ה' דבר בו , ובסה שהיא קראה שמו עמנו אל חדע נאמנה כי ה' יהיה עמך אם אליו חשונ . והנה זאת האות , ומענה יבאר הנביא היעוד אשר יבאר האות הזה , והוא (טו) חמאה ודבש , ענינו בפירש"י , כאשר ידע הוער מאוס ברע ובחור בטוב יאכל חמאה ודבש , כלומר ישנע מטוב הארץ , כי הארץ תמן יכולה ובל תהיה עוד שממה ומרבה כאשר היא עמה , ורמז ג"כ שיהיה הכן הזה ארון מסונק מווער כנן מלך , כי לא תקום ולא תהיה מה שמכבו שני הסלנים , להסיר את אמו מכסאו ולהמליך את בן טבאל . (טז) כי בטרם , כמו שפירש"י , והנה הכטיח לו הנביא כי יד ה' מעשה זאת אף אם לא יקרא אשור לעזרתו . וינאף לי כי עודנו מדבר בא מנשר אל אמו ומלא את דברי הנביא בענין האות , אך הוא המלך אמו לא שח לבו גם לזאת , מעטעם שחמרו

מלכיו (ט"ז) ויתפסה ויגלה קירה ואת רנין המית וזותה שנה (ס) ויקשר קשר הושע בן אלה אלפקת בן רמליהו ויבהו וימיתו בשנת עשרים ליוחס (ס) שהיא שנת ארבע לחזו: (יז) יביא ה' עליך ועל עמך על חזקיהו בן המולך חזקיהו לפי שהוא כדק לא קראו בנו ימים אשר לא באו מיום שנחלקה מלכות בית דוד וסר אפרים מעל יהודה ומה הם הימים ימי חיל מלך אשר ואף בהם יעשה ליהודה נס וכן מלינו (נדברי הימים ב"ח) שכל מחילה על חזו דכתיב ויבא עליו תגלת פלאסר וזכר לו ולא חזקו ובימי חזקיהו בנו נעשה הוסי: (יח) ישרק ה' ירמוז להם שיתקבצו: לזניב מילות דבות בזבובים מארץ מצרי' יבאו עם סחמריב: יאורי מצרי' לפי שכל ארץ מצרי' עשו יאורים שאין בגשמים יורדים שם אלא ליום עולה ומסקה: ולדבורה מיל גבורים עוקבי' בדבורי': (יט) בנחלי הבתחת נחלי עמקים שדות צורים: ובנקיקי הסלעי' לארוב.

(יז) יביא יהוה עליך ועל עמך ועל בית אביך ימים אשר לא באו למיזם סור אפרים מעל יהודה את מלך אשר: (יח) והיה ביום ההוא ישרק יהוה לזבוב אשר בקצה יארי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשר: (יט) ובאו ונחזו כלם בנחלי הבתחת ובנקיקי הסלעים ובכל הנעצוצים ובכל הנהללים: (כ) ביום ההוא יגלה אדני בתער השכירה בעברי נהר במלך אשר את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה:

והיה

נקיקי נקרו' הכור: ובכל הנעצוצים. מקום הסירים (שקורין צרוב"ש בלע"ז). וכן תחת הנעצוצ יעלה צרוב (לקמן ט"ו): הנהללים. נתי מושבתחא: (כ) יגלה ה' בתער השכיר. הגדולה וכן גם שנירים בקרבה (ירמיה מ"ו) חרגם יונתן רבנבהא יגלה: בעברי הנהר. ביושבי בעבר הנהר ובמי מן היושבים במלך אשר את הראש יגלה ואת שער הרגלי' לפי שהוא דבוק בשנה ליוקד פת"ח: את הראש. הוא השלך. הרגלים מצרייתיה: הזקן. שולטוניא. ורבותי ו אמרו גילוח ממש ושפת הזקן חריבת' באש הזקן זקן סחמריב כדאיתא באגדת חלק: תספה. תכלה והתגלחת היא חריג' והתער היא סחמריב:

ב א ו ר

שאמרנו לעיל, כיון שהאמין שה' שלחו בכל זאת חשב כי בניבול לא יעזוב ח"ו נח להלילו, וכאשר ראה הנביא כי הקשה את לבו ולא יאבה לשמוע יגיד לו מה יהיה אחרית הנביא הזה, והוא (יז) יביא ה', את מלך אשר אשר תפלת בו יביא ה' עליך אך לרעה ולא לטובה, וכן נאמר דה"ב (כ"ח ב') ויבא עליו תגלת פלאסר מלך אשר ויזכר לו ולא חזקו. למיזם סור, לכוננה מיוחדת הזכיר זאת, כי הנה שלמה התחנן עם מלך מצרים, וניא שהיה לו עם מצרים ברית אחים, כי היה לשלמה מולא הסוסים ממצרים ושם לו מקוה סוסים (מ"א י' ג"ח כ"ט) וע"ש בנאור, ובכל זאת בימי בנו (אשר בימי נחלקה המלוכה) עלה שישק מלך מצרים וילכד ערי הבכורות ביהודה, ולקח אונקות בית ה' בירושלים בזכר גד"ה ב' (פרשה י"ב), וזה היה ראוי להזכיר את חזו שלא לנרות ברית עם עם אל נכר. את מלך אשר, לפי דגת האזרחים הפעל יביא מוסנ גם על המאמר הזה, יביא ה'

(יז) ברונגען ווירד דער עוויגע איבערדיך אונד דיין פאלק, אונד איבער דאז הויז דיינעם פאטערס, צייטען, וויא זיא ניכט געקאממען זייט דער צייטדעם אבפאללם אפרים'ס פאן יהודה — דורך דען קעניג פאן אשור.

(יח) עם ווירד געשעהען אן יענעם טאגע, דאס העראן צייט דער הערר דיא ברעמוע, יענע אן דער גרענצע דער שטראמע מצרים'ס, אונד דיא וועספע יענע אים לאנדע אשורים.

(יט) אונד זיא קאממען אונד לאגערן זיך אללעזאממעט, אין דען שיערליכען טהאלערן אונד אין דען פעל-זענקליפטען,

אונד אין אללען דאָרנגעבישען אונד אין אללען העקקען. אן יענעם טאגע שעערט אב דער הערר, מיט דעם פֿיילען מעסער אים יענווייטיגען שטראמע, מיט דעם קאָניגע פאן אשיר, דאז הויפט אינד דאז האאר דער פֿיסע אונד אויך דער בארט פֿערשווינדעט.

אח מלך אשור, והוא רק באור של ימים אשר לא באו. והרב המתרג' העתיק (דורך), ויהי' את כמו ב"ת השמש, ומליו כמוהו שיבוא את תמורת ב"ת (עיין שרשים לרד"ק מלת את). והנה זה היעוד כבר נתקיים בימי אחז, ועליו נאמר על יד, והיעודי' הבאי' לא נתמלאו עד בימי חזקיה, ועליהם אמר על עמך ועל בית אביך (מדברי הרד"ק). (יח) ישרק ה', המל הזה לוקח מניד העופות, אשר ישמע קול שריקה להמשיך אליו בעלי כנף (תקען), ודרך המול אמר גם ה' ישרוק, אך בעלי הכנף אשר יתאספו אליו יהיו רק זבונים ודבורי', ומה שהמשיל אנשי מזרים לזבונים יראה לי כי באמת לא שלח מלך מזרים כל כנף לעזור את סמריב כי לא נזכר זה בשום מקום, (ואדרבא ישראל שלחו מזרים לעזרה כמפורש בדברי רבנקה) רק אנשי פרחים פחותי עם מארץ מזרים אשר על חרנם יתיו המה נלוו לבני אשור, ולזה דמה אותם לזבונים. בקצה יאורי, כי שם ירבו וישלכו מין הזה עד מאד. ולדבורה, את אשור המשיל לדבורה, לפי שנכל מקום אשר ינוחו וינקו את טוב הארץ, וכל איש אשר יקרב אליהם מחוץ ימחו. (יט) הבחוח, כבר בארתי לעיל (ה' ו') ע"ש. ובנזיקי, וכן בנזיקי הסלע (ירמי' י"ג ד') חורי הסלעים או שני הסלעים (רד"ק בשרשים). הנעצוצים, סירים וברקנים, וכן חמת הנעלון (לקמן כ"ה י"ג). ואמר החכם געזעניוס, כי מקורו בארמית מן נעץ, שענינו התחיבה (טטעכען, ויינטטעכען), (עיין ערוך ערך זה), ונקראו בן הקולים לפי שהם חומנים בנצר, וזה ג"כ דעת ר"ם שהביא רד"ק שאמר שהם מיני קלים לננים קדים. ויש גם לפרש שענינו כאן מן נעץ בארמית שהוראתו נקב (עיין ערוך ערך נעץ), ויהיה א"כ נרדף עם נקי קי סלעים. הגדללים, אין לו אח ופירשו המפרשים לפי מקומו, עלים השפלים והפחותים. והחכם געזעניוס פתר אותו מקום מרעה (טריפטען) והוא מן נהל (פיהרען, לייטען), לפי שאנהיגים שם המקנה, כמו שאמר מדבר מן דבר (עיין רד"ק שרש דבר). והנה בכל המקומות האלה ישכנו הזבונים והדבורים הפראות (ווילדע ביעען). (כ) ביום ההוא, הרב המתרגם הלך בדרך הראשונים ראשי מפרשי בני עמנו יונתן רש"י רד"ק וראב"ע, שמכאן ואילך אך טוב לישראל יבאר, בדרך הנביא הזה אשר תמיד בפתח דבריו ירעם בקולו ימטר על רשעים פחים, וכאשר רפתה רוחו יהיה בטל לישראל, ונופת חטופנה שפתותיו דברי שלום ורחמה, וכן יבאר כאן מפלת סומריב ע"י מלאך, ויבטיח כי כל הנותר בליון והנשאר בירושלים (ואם גם רק מעטים יהיו) ימיו חיי נעימים בטח ושאנן ועל רוב טוב יתענגו וכאשר יבאר. בחער השכירה, שכירה, מאר לתער (ויהיה תער פעמים זכר ופעמים נקבה), והענין, התער שהיא באלו כבר שכורה ועומדת למלאתה הזאת. והכוונה על חרב מלאך ה' אשר הכתה במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף (לקמן ל"ז ל"ו) ואמר הנביא כי החרב הזאת כבר הוכנה לזה, בעברי גהר, ענינו באנשי עבר הנהר, ונשמע בה"א כי ראוי הנהר כי על הידוע נכר פרת ידבר (ועיין בנאור לספר יהושע א' ד'). אח הראש, השמים ושמי הכנף כמו שנאמר ויכחד כל גבורי חיל ונגיד ושר במחנה אשור (דהי"ב ל"ב כ"א). ושער הרגלים, יתר העמים. וגם אח הזקן, פירש הרד"ק שהוא המלך ונקרא זקן לפי שהוא הדר האומה כמו הזקן שהוא הדרת פנים נודע הוא מה יקרן הזקן בעיני בני קדם. חספה. הרד"ק אמר שהוא עומד, והכוונה שם הזקן

(כא) ימיה איש וגו'. ולפי שמהא ארלם ריקנית שינוזו החיילו' את הנהמו' ובמעט הנות' אמן ברכה: (כב) והיה מרוב וגו'. חלב שיעשו ב' הלאן הללו יבזו בעיניהם החלב ויאבלו החמאה הוא שומן החלב: כל הנותר. הלדיקי' הפליטים מחרב סנחריב נאורה גדולה היה מבשר להם שחזמן להם פרנסה אחר כל השמאון ההוא: (כג) והיה ביום ההוא. אשר תהיה הארץ שממה יהיה מקום שיהיו שם לפני בא חילות: אלף גפן. שוות אלף נסף יהיו לשמיר ולשית בי יניחום בעליה' ובורקין והם מעלת קימאנו' ותולעי' ועקרבים: (כד) בחלים ונקשת ינא שמה. כל הרונה ליכנס לתוכו יהא לרי' קשת וחלי' נידו למלט עכמו מסיות רעות ונחשים ועקרבים: (כה) וכל ההרים. אשר שם שדות לבן לתבואה: אשר נמעדר יעדרון. היא כמין חריש שקורין פשויר' בלעז: לא תנא שמה יראת שמיר ושית. כי בהם יתעסקו לזרוע תבואה למאכל שאי חפשו בלא התבואה אבל הגפנים יהיו לבו כי אותו הדור של חזקיה ישובו אלי לעסוק בתורה ולא לשתות יין וכן היתה כדאית' בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מלאו איש שלא היה אומר והיה כל מקום וגו' היה למשלק שור. שם ירעו בהמותיהם מרעה שמן:

(כא) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחֲיֶה-אִישׁ עֵגְלַת בָּקָר וְשֵׂה-צֹאן:
(כב) וְהָיָה מְרֹב עֲשׂוֹת חֶלֶב יֹאכַל חֶמְאָה כִּי-חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכַל כָּל-הַנּוֹתָר בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
(כג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָּל-מְקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה-שָׁם אֵלֶף גֶּפֶן

בְּאֵלֶף כֶּסֶף לְשֹׁמֵר וּלְשֵׂית יִהְיֶה:
(כד) בְּחַצִּים וּבְקִשְׁתַּיִם יִבֵּא שָׁמָּה כִּי-שָׁמֵר וְשֵׂית תִּהְיֶה כָּל-הָאָרֶץ:
(כה) וְכָל-הַהָרִים אֲשֶׁר בְּמַעְדְּרֵי עֵדְרוֹן לֹא-תִבּוֹא שָׁמָּה יִרְאֵת שָׁמֵר וְשֵׂית

וְהָיָה לְמִשְׁלַח שׁוֹר וּלְמַרְמֵס שֶׁה:

ויאמר

בקי בהלכות איקור והיתר וטומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אשר שנאמר (משלי כ"ה) אשר העתיקו אנשי יחוקי' מלך יהודה: והיה למשלק שור. שם ירעו בהמותיהם מרעה שמן:

גליון

ישעיה ז

באור לא

(כא) אונד עם ווירד געשעהען אן יענעם טאגע,
ווירד האלטען יעדער איינע יונגע קוה
אונד איין פאאר שאאע.

(כב) אונד עם געשיעהט דורך איבערפלוס אן טילך,
שפייזט מאן ראהם,
דען ראהם אונד האניג שפייזט
יעדער דער איבריג בליעב אים איננערן דעם לאנדעם.

(כג) אונד עם ווירד געשעהען אן יענעם טאגע,
דאס יעדער ארט וואו טויוענד רעכען,
פיר טויוענד זילבע-לינגע שטעהען;
צי דארנען אונד צו דיסטעלן ווירד.

(כד) מיט פפילען אונד מיט באגען געלאנגט מאן הין,
דען דארנען אונד דיסטעלן ווירד דאוגאנצע לאנד זיין.

(כה) אונד אללע בערגע דיא מאן מיט דער האקע בעהאקט—
דוא געלאנגעסט ניכט דאהין אויס פורכט פאר דארן
אונד דיסטעל,
דא ווירד איין וואנדעלבאהן פירם רינד,
איין פוספאר פיר דאז שאף.

הזקן חכמה, כי מזינו זקן
גם בלשון נקמה, כל זקן
גדועם (לקמן ט"ו ב').
ואמר עוד כי לפיכך נאמר
על זקן חספה לפי שהמלך
לא מת במחנה כ"א בשבו
אל ארלו המיתוהו בניו
במבואר, ולכן אינה בכלל
הגלות. וי"מ חספה יולא
ומוסב על המער שזכר,
והרצתרגם כדעת הרד"ק.
(כא) יחיה איש, לדעת
הרצתמרגם איש הא
הפעול, ושעורועגלת נקר
ושתי לאן יהיה די להקיות
איש (ובא יחיה ביקוד
זכר כי יקדים הפעל לשם
ככלל בו נגוי הנסתר (עם)
כאשר זכרנו זה פעמים),
והענין לפי שזשני הארץ
כל יסיו רבים ולא יאמר
כ"א אחד נעיק, ושנים
במשפחה, והמעטים האלה
יהיה די להם כמה שתוליא
הארץ מעלמה מבלי עמל
אנוש ועבודת אדם, ומקנה
הלאן והבקר יהיו דשנים
ושמנים כי ירעו בבר נרחב

בנאות דשא. (כב) מרב עשוח, העגלת נקר ושתי הלאן שזכר יתנו חלב לרב יותר
מנדי רכי איש, ויעמוד החלב ויקפיא ויהי' חמאה. כי חמאה, כי זה לאמת הדבר.
כל הנוחר, רק מעט יותר והמה ישנעו כל טוב הארץ, בעמל אנוש אינימו ובזעת אפס כל
יאכלו להם, כי הארץ גם מבלי עבודה תוליא יותר רב מן הזורק, לכן (כג) כל מקום,
אשר שתולים אלף גפן, שהם עתה שזים אלף נספ יהיה לשמיר ולשית, כי לא יעמל איש
לעבדם ולשמרם כי בלא נחשבו. (כד) בחצים, גם זאת הנטחה טובה כי ישבו נטח באין
מחריד, ואם יתגרו כלי מלחמה יהיה זה רק להלחם עם חיות הטורפות, וגם אלה יתנו
מעדנים לשלחנם. (כה) וכל ההרים, כפי דרכנו יהיה זה רק באור המאמר כי שמיר וגו'
בפסוק הקודם, אמר שהנונה בכל הארץ היא כל ההרים אשר במעדר יעדרון כלומר הכריבין
לעבודת האדם כמה יהיו לשמיר ושית, כי אין איש אשר יספון לעבוד את האדמה ביגיע כפיו
ובעמל נפש, כי יש לו די והותר בפרי הארץ, אשר לא יקוה לאיש ולא יימל לאדם. יראה,
נחמד מ"ם השמוש וענינו מיראת כלומר, לא יבוא אדם שם אס לא בחצים וקשת ללוד ניד
כאשר אמרנו כי עלה כלו קמאונים ולא יהיה דרך לעבור, (ודרך הנביא לדבר בנבא לכן יבוא
תבו א), ולכן יהיה רק למשלת שור וגו'.

גליון